№ 137: ПЛЕТИВО ІДЕНТИЧНОСТІ

Дуб, каміння і ріка: місця сили Придніпров'я

ІРИНА ПАСЬКО

30 СЕРПНЯ 2026

Євгенія Гайдамака

Про «місця сили» я вперше почула на Хортиці 2008 року.

Дівчина, з якою ми познайомилися того-таки дня, повела наш гурт до крислатого дуба. Був вересень. Сутеніло. Я підозрювала, що в траві можуть ворохобитися недозаснулі гадюки. Дівчина екзальтовано обійняла стовбур дерева й запросила нас розділити з нею це таїнство.

«О-о, — сказала подруга, заради зустрічі з якою я подалася прогулювати пари в сусідню область. — Яке потужне місце, я відчуваю!»

Знічев'я я і собі обхопила дуб. Уявіть собі, він був шершавий. Яка несподіванка!

Моя подруга й нова знайома гомоніли про практику усвідомлених сновидінь, силу землі й карти Таро, а я тоскно міркувала, що такими темпами не встигну підготуватися до теорії мовознавства і покажу себе на семінарі цілком несвященним дубом — чи то пак дубиною.

Стемніло остаточно. Дерева шуміли на пронизливому вітру. Крячило щось гайвороняче. Мене опосідали думки про абстрактність фонеми.

Згодом, уже діставшись Дніпра (і розпрощавшись із подругою разом із її езотерикою та флейтою — я не згадувала про флейту? У гуртожитку вона справила неабияке враження), я погуглила про те дерево.

Можливо, якби я знала, що дуб-місце-сили виріс приблизно там, де, згідно з працями Дмитра Яворницького, був Червоний дуб-велетень, то сприйняла б його по-іншому. Можливо, якби екзальтована знайома розповіла нам, що дереву сто років і що, імовірно, воно є прямим нащадком того, з козацьких часів, — я глянула б на нього іншими очима. Згадка про Дмитра Яворницького, історика-земляка, або про Якова Новицького, який 1876 року писав про загибель Червоного дуба, надала би цьому місцю ваги. Можливо, я одразу уявила б ті самі козацькі наради — але натомість уявляла, як буду лікувати застуду.

Не зайвою була б інформація, що колоністи-меноніти, із німецькою точністю провівши інвентаризацію острова, нарахували на Хортиці аж сорок дев'ять тисяч дубів — бо нас, людей, які гордовито вважають себе раціональними, переконують цифри. Через десять років я дізналася, що довкола дуба-для-обіймів почали споруджувати меморіальний комплекс; здається, ця історія завершилася стелою й кількома каменюками.

Але того разу ми не знали навіть, що перебуваємо у верхів'ї Шанцевої балки. Боюсь, цього не відала й наша гідеса — а моїй подрузі все то було нецікаво.

Забула сказати: подруга була з Петербурга.

А семінар нормально пройшов: староста прикрила.

***

На травневі свята 2018 року я поїхала подивитися на принади рідного краю вже більш усвідомлено: із нормальною програмою і нормальним екскурсоводом.

Принаймні такий був план.

Усе починалося чудово: у селі Військовому Дніпропетровської області нас закинули на територію приватного парку Світлани Кульбашиної. Господиня із захватом розповідала, як облаштовувала це місце: висаджувала сосонки, робила «нору гобіта», планувала алеї, проєктувала понтон і виписувала рідкісні рослини. Ми відфотографувалися з кожним кущем і кожною квіткою. У центрі саду якраз цвів тамариск — і не вірилося, що він тут росте не сто років, а якихось, може, п'ятнадцять, такий був епічний і неймовірно гарний.

А по тому нашу групу поперли до Микільського-на-Дніпрі — дивитися кромлех. Про це село я знала, що воно на правому березі й у ньому народилася моя вже згадувана староста, добра душа.

Тут до нас приєднався місцевий гід — бадьорий суржикомовний дядечко, який одразу почав навалювати про місце поховання князя Святослава і його стовідсотково знайдений тут, недалеко, череп. Швидко стало зрозуміло, що дядько-екскурсовод інформації не шкодуватиме — і викладатиме її максимально хаотично, щоб ми не розслаблялися. Він хвацько й упевнено плутав князя Ігоря з Новгорода-Сіверського і князя Ігоря Київського, чоловіка святої Ольги, — імовірно, в уяві цього пана Микільський кромлех подарував Ігорю отаке-от довголіття.

Власне, впливу кам'яного кола на біополе — а отже, на здоров'я людини — була присвячена центральна частина наративу.

Дядечко розсадив нас по каменях і почав свою довгу історію: кілька років тому йому зробили коронарне шунтування; він, заслаблий після хвороби, почав ходити до цих мегалітів — і стан його покращився, тож, любі друзі, сидімо далі.

Сонечко підбилося в зеніт. Любим друзям, тобто нам, сиділося дедалі тяжче, бо з нас сходило сім потів. Із нескінченного потоку свідомості ми вихоплювали випадкові факти: можливо, це старовинна обсерваторія, а може, поховання-святилище, пам'ятці близько п'яти тисяч років, але деякі брили доставили ентузіасти за своїм розумінням (це світліше каміння було добре видно).

Мобільний інтернет працював непогано, отже, «факти» ми потай перевіряли — і нескінченно фейспалмили. Вдалося з'ясувати, що кромлех енеолітичний і пов'язаний із ямною культурою, увіходив до великого сакрального комплексу біля Ненаситця й належить до природно-заповідного фонду. А ще його описав той самий Дмитро Яворницький, наш видатний земляк. Саме тут, на думку деяких дослідників, у царя Дарія був великий заміс зі скіфами — той, де фігурувало послання з мишею, жабою, пташкою і стрілою, яке перс потрактував у дусі пихатого імперіалізму, через що упіймав ганьбу й журбинку.

Трапилася також цікава історія про те, що дуб Перуна, скинутий у Дніпро за наказом Володимира Великого, виринув із води саме біля Микільського кромлеха. Утім, кияни, як зазначала стаття, із цим не згодні.

Окрім того, фахівці в публікаціях висловлювали слушну думку: археологічна цінність пам'ятки така, що спроби використовувати її в релігійних ритуалах зараз абсолютно неприпустимі. Ми косували на гіда, який розписував цілющі властивості біополя і пояснював, що не могли давні люди поставити каміння таким рівним колом. Ми припустили, що гід — із секти Свідків Заперечення Циркуля.

Насамкінець дядечко сказав, що протримав нас на розпеченому осонні достатньо, щоб наша карма очистилася, і врочисто порадив читати Ліну Костенко.

Екскурсанти жваво гайнули до автобуса, вочевидь, підживлені біосилою кромлеха. Хтось нервово курив і вголос читав Вікіпедію.

Уже тоді я розуміла, що гід усе чинив від чистого серця — як і дівчина з Хортиці, він щиро хотів поділитися своїм «місцем сили», бо вважав це благом для кожного.

Протягом однієї подорожі із саду, у якому панувала любов і гармонія, ми потрапили в простір забобонів, страху смерті й метушливого прагнення віднайти свою ідентичність. Цілком символічно, але дуже, дуже спекотно.

Мені трохи соромно, що я написала у відгуку туроператору: «Екскурсовод по Микільському — рідкісний мракобіс».

***

Наприкінці лютого, піддавшись першій хвилі жаху після вибухів, ми поїхали на дачу — всього за тридцять кілометрів від дому, та ще й на лівий берег, що через пів року видається рідкісною дурницею.

Виявилося, що життя подалі від великого міста, біля дубів, Дніпра й іншої краси, не дарує жодного спокою, якщо серце лишилося вдома. Прості речі, які мають, за словами мудрих, лікувати душу, — усі ці прибирання, дбання про розсаду, порання дров, готування їжі і подібний побут — не дають жодної втіхи, коли подумки ти в тисячі місць, де зараз лунають постріли, вибухи й крики.

Коли починається комендантська, здається, що твій темний будинок — один-єдиний на багато кілометрів порожнього чорного безлюддя, тож ракета прилетить саме в нього. Білий день не здатний розвіяти це переконання. І навіть якщо будинок більший і комфортніший за твою крихітну квартиру, ти все одно не можеш назвати його домом.

У травні сили ППО збили ракету над садибою — принаймні досить близько, щоб це відчувалося як грім небесний. Уламки впали сусідам друзів у город. Після цього я наволала на родину й перебралася до міста, бо більше не могла терпіти добровільного вигнання.

Ми не знаємо справжньої ціни простору, який будуємо довкола себе, допоки не розлучаємося з ним. Не думала, зрештою, що коли-небудь буду гладити декоративний пластик на стінах і шепотіти: «Я люблю тебе, доме».

Наші оселі — «місця сили», частку яких ми несемо в собі. Саме тому я не поспішаю засуджувати людей, які лишилися на окупованих територіях. Так, я сама, аби трапилося таке нещастя, добровільно не зосталась би під владою ворога. Але полишати дім — це ніби випороти нитки, що тримають одежину вкупі, а ще точніше — як вирвати із серця судини. І тут не допоможе жодне шунтування.

Тож я працюю над тим, щоб усвідомити: я сама — джерело сили цього місця. Джерело нашої сили — в нас.

***

До речі, моя староста повернулася до Микільського, бо це її дім. У неї все добре — сподіваюсь, і далі буде, як і в решти героїв цієї історії.

Крім росіянки. Думаю, зрозуміло чому.

Текст створено за підтримки проєкту Оксфордського університету «Нові горизонти науки й релігії у Східній Європі», профінансованого фондом Джона Темплтона (The John Templeton Foundation). Думки, висловлені в тексті, належать авторові й не обов'язково збігаються з поглядами фонду.

The creation of this text was supported by the University of Oxford project 'New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe' funded by the John Templeton Foundation. The opinions expressed in the publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the view of the John Templeton Foundation.

ІРИНА ПАСЬКО 30 СЕРПНЯ 2026

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**